

ME ESTI
BIENVENIDO

SA. JERO 1 000 00





«No he visto nunca gente más feliz»

TURISME, FRANQUISME I CAPITALISME

Cristina Masanés

L'agost de 1953, Daniel Dixon, un britànic de Northumberland, al nord-est d'Anglaterra, adreçava una carta a la Dirección General de Turismo de Girona: «Vine a España con poco afecto en mi corazón. Salí de España con mucho amor y admiración por todos, ya que su amabilidad demostrada la había echado muy de menos en muchos otros países que llevo visitados. Nunca, en mi estancia, oí una sola palabra contra una persona extranjera. Sólo amor y respeto hacía su jefe, el General Franco, que debe ser un hombre realmente maravilloso. No he visto nunca gente más feliz. Fiestas estupendas, comida buena y abundante.» La nota va ser publicada a *Los Sitios de Gerona*, el diari falangista de Girona, el 25 d'agost de l'any esmentat. La recull l'escriptor i assagista figuerenc, Sebastià Roig, en el llibre *Turista a bord! Franco, biquinis, toros i sangria*, editat per l'editorial empordanesa Úrsula Llibres l'any 2021. Resultat d'una de les beques Agita de la ciutat de Figueres, el llibre fa un buidat exhaustiu del tractament del turisme a la Costa Brava per part de la premsa des de l'any 1940 fins als primers setantes. Endreçat segons una tipologia del turista construïda per Roig (l'indecent, l'estrafolari, el bàrbar, l'acampat, l'irreverent...), el resultat és un viatge impagable al boom turístic que va transformar el país durant els anys de dictadura.

La franquesa efusiva de *míster* Dixon condensa, amb una capacitat de síntesi sorprenent, els elements múltiples sobre els que es va estructurar l'aliança entre turisme, franquisme i capitalisme. D'una banda, l'autenticitat que la classe treballadora europea venia buscant al paradís de sol i platja, la resposta de servilisme que trobava per part dels locals i la ignorància per part dels visitants que, rere l'apoteosi de festes i menjar, un cop d'estat havia usurpat un govern democràtic legítim. El tòpic de Jardí de les Hespèrides que havia construït el franquisme per vendre's al turisme (l'amabilitat d'una gent encara bona enmig de la insensibilitat d'una Europa ja mecanitzada per la modernitat) blanquejava, de portes enfora, una dictadura. Per al règim, els perills (les múltiples anècdotes a l'entorn del biquini, aquesta peça del dimoni, i altres conductes pecaminoses) eren assumibles al costat dels ous d'or que prometia tot plegat. Tots

[Pàgina 32]
 Recepció del passatger un milió de l'Aeroport Madrid-Barajas. L'arribada del turisme per via aèria, va ser el catalitzador de la transformació de la societat espanyola a partir dels anys seixanta. Fotografia: Teresa Avellanosa / Flickr

aquests elements encapsulats en l'apassionat agraïment del turista Dixon.

«UNIDAD DE DESTINO TURÍSTICO UNIVERSAL»

Com ja és sabut, el boom del turisme a Espanya va associat a la incorporació de l'economia espanyola al procés de globalització capitalista gestat a escala europea després de la Segona Guerra Mundial. Un temps que, a l'Estat espanyol, coincideix, i no d'una manera atzarosa, amb la dictadura franquista. El nou règim va voler silenciar la situació de misèria i la involució social que va suposar, imposant el relat que abans de la Guerra Civil es vivia materialment pitjor i identificant tot allò que venia del feixisme com a progrés.

En un context d'escassetat extrema, la cacera del turista va començar ben aviat. Ja a l'abril 1941 va anar agafant forma la idea de convertir la Costa Brava en una «unidad de destino turístico universal» i la Dirección General de Turismo va declarar «Gerona y su provincia», lloc d'interès turístic. Si bé el primer turisme, sobretot a la Costa Brava, ja havia estat impulsat per la burgesia noucentista i modernista a les primeres dècades del segle (el Primer Congrés de Turisme de Catalunya es celebra a Barcelona l'any 1919) i per part de la Generalitat republicana als anys trenta (al 1935, a Girona, la Conferència de la Costa Brava va organitzar un debat pioner entre urbanistes i intel·lectuals sobre quin model arquitectònic turístic s'havia de construir), el règim es va postular com el primer a donar valor al turisme. Quan la premsa de 1941 anunciava que el turisme s'havia convertit en una «misión de gobierno», silenciava, és clar, la Tossa mítica de Marc Chagall, André Masson, Dora Maar, Henri Michaux i Georges Bataille, i el Cadaqués cosmopolita de Pablo Picasso, Max Ernst, André Derain o Paul Éluard. Però l'Europa dels quaranta aviat va quedar atrapada en la Segona Guerra Mundial i el mannà del turisme es va haver d'esperar uns anys, no gaires.

L'any 1951 arribava el turista un milió a territori espanyol. Al mateix any, arribava també el primer ambaixador dels Estats Units escenificant així l'apropament entre el govern de Truman i el de Franco, i es creava el Ministerio de Información y Turismo, que concentrava en una mateixa cartera un dels instruments més repressors, la censura. I és que calia controlar quina imatge es venia i com es comunicava Espanya, ja fos en el cinema, la literatura, les revistes o les campanyes promocionals. En aquest procés que

començava, els americans hi van tenir un paper clau, com és sabut i com els tractats de cooperació indiquen. S'iniciava així una maniobra que hauria de facilitar l'ingrés d'una dictadura a la ONU i una rentada de cara internacional orquestrada pels Estats Units a cop de sacs de dòlars. I és que, en aquest moment, el model de tancament i autosuficiència (l'anomenada autarquia) adoptat voluntàriament pel franquisme, però també imposat des de l'exterior, es mostrava insostenible. En un règim recolzat en gran part per la burgesia i les elits financeres, van ser aquestes mateixes les qui van aconsellar a Franco sobre les bondats de les divises. Per als americans, la situació geoestratègica d'un país amb molta costa mediterrània i amb una política obsessivament anticomunista era massa atractiu com per deixar-ho escapar. Al 1953, es firmaven els acords militars i econòmics amb Estats Units coneguts com el Pacte de Madrid (cinc bases militars en territori espanyol a canvi d'ajuda econòmica i militar) i el Concordat amb la Santa Seu. I dos anys més tard, al 1955, l'Organització de les Nacions Unides acceptaven l'Espanya franquista. El feixisme era admès, de ple, dins del bloc occidental. El bloqueig de les democràcies (aquestes que havien de defensar els valors de la llibertat i la democràcia) a l'únic reducte feixista a Europa quedava lluny. S'havia signat l'aliança entre dictadura i capitalisme. Només cal llegir les declaracions d'un dels líders d'opinió dels EUA, el director gerent d'International House a Nova Orleans l'any 1959, Charles Nutter (com recull el llibre de Roig): «Las cicatrices físicas de la guerra han desaparecido gracias a uno de los programas más sensacionales de reconstrucción que el mundo ha conocido jamás.» I afegia: «España es hoy el país más anticomunista de Europa.»

Si bé a les forces moralistes del règim se'ls disparava l'alarma (la moral dissipada del nord no podia aportar res de bo), la situació econòmica a meitat dels cinquanta no deixava massa opció. Davant d'una inflació desfermada, una balança de pagaments deficitària, una manca de recursos materials i energètics, una tecnologia obsoleta i un inexistent poder financer de la pesseta, que es trobava fora del sistema monetari internacional, el turista llicencios era *peccata minuta*. El 1956 hi hagué les primeres vagues laborals, durament reprimides. L'any 1958, Espanya ingressava al Fons Monetari Internacional i al Banc Mundial. I l'any se-

CRISTINA MASANÉS
 Periodista i escriptora, col·labora amb diferents museus com a redactora i curadora d'exposicions. En aquest moment està preparant l'exposició «Vacances amb Franco. Com el turisme va salvar el franquisme».



güent, El 1959, el govern de Luis Carrero Blanco i els nous ministres que aquest va incorporar, propers a l'Opus Dei i amb una bona preparació en economia, van convèncer Franco i els ministres falangistes defensors de l'autarquia que calia impulsar el Pla Nacional d'Estabilització Econòmic. Un pla que liberalitzava les importacions, facilitava les inversions de capital estranger, suprimia l'intervencionisme en l'economia i altres mesures d'obertura internacional. Va ser el primer. N'hi hauria d'altres durant els seixantes i començament dels setantes. La nova disciplina monetària imposada a Espanya pel capitalisme la van aplicar tecnòcrates relacionats amb l'Opus Dei que s'havien format a Londres i als Estats Units, com l'economista català Joan Sardà Dexeus (1910-1995), que havia estudiat a la London School of Economics, centres on s'elaboraven les estratègies del capitalisme global. Cervells pensants per a una dictadura que sumava els axiomes del liberalisme als postulats falangistes.

El Pla d'estabilització va oxigenar l'aparell industrial espanyol i va facilitar la seva vinculació a la resta d'economies capitalistes. Si bé el resultat de tot plegat va ser l'anomenat «miracle espanyol», el que de fet passava era la inserció de l'economia espanyola dins del capitalisme avançat i global. Estabilitzar l'economia va evitar la fallida de pagaments, però va suposar dures congelacions salarials, minvant la capacitat de consum i disparant l'atur. Els costos van ser alts: són els anys de les onades d'emigració cap a Europa. Als exiliats polítics republicans, s'hi sumaven ara els que fugien de la pobresa imposada pel nou capitalisme. I és que el «miracle espanyol» va tenir uns grans costos socials, no només l'emigració, sinó

també l'explotació de la classe treballadora i la massiva construcció d'infrahabitatges a les grans ciutats. Aviat s'hi haurien de sumar els costos ecològics. Si bé en el seu assaig de 2007 sobre «la doctrina del xoc», la periodista canadencina Naomi Klein defensa que la primera vegada que aquesta es va aplicar va ser a Xile amb Pinochet, teòrics com el geògraf i professor a la Universitat de les Illes Balears, Ivan Murray Mas apunten que va tenir en la dictadura franquista un protolaboratori. Així ho defensa en el llibre de 2015, *Capitalismo y turismo en España. Del «milagro económico» a la «gran crisis»*, editat per l'associació dedicada al desenvolupament i la cooperació Alba Sud. El capitalisme nord-americà havia trobat en Espanya una magnífica plataforma de penetració a la resta d'Europa. Una plataforma associada, també, a l'entrada del turisme.

ESPANYA PER A L'HORA DEL PATI

Ivan Murray Mas reproduceix, en aquest llibre, un fragment d'un assaig col·lectiu coordinat per Francisco Jurdao (*Los mitos del turismo*, publicat al 1992 per Endymon), on s'explica (la traducció és nostra). «Hitler, amb un punter, assenyalava en un mapa les diferents nacions-estat d'Europa, mentre explica als seus militars de més rang el destí que correspon a cada nació a l'Europa que ell ha forjat. El punter recorre el mapa i, de sobte, es clava a Espanya. El Führer queda pensatiu uns segons, gira el cap i, amb veu ferma, diu als seus homes: "Espanya per a l'esbarjo". Hitler acabava de profetitzar el futur d'aquest país.»

Si bé quan el turisme de masses descobreix el sud, l'Europa de Hitler ja queda lluny, l'anècdota de l'hora del pati resulta

[A la dreta] «Aeropuerto Gerona-Costa Brava. Postales Escudo de Oro, 1967.»
[A l'esquerra] «Costa Brava. Port de la Selva. Detalle de la playa. Euro-Editiones, 1965.»

Els crèdits de les imatges tal com apareixen escrits darrere les postals. Imatges cedides per Arxiu Jordi Puig. Del llibre *Costa Brava. Postals, 1960's-1970'* (2017).

[A dalt] «Costa Brava. Llan-sà. Escena típica. Subasta de pescado. Euro-Ediciones, 1965.»

[A baix] «Rosas (Costa Brava). Una de las escenas típicas, El alfarero. J. Ubach Puig, 1964.»

Els crèdits de les imatges tal com apareixen escrits darrere les postals. Imatges cedides per Arxiu Jordi Puig. Del llibre *Costa Brava. Postals, 1960's-1970'* (2017).



reveladora de la visió que, des del nord, es té de la solejada Espanya. Anant a les dades i a manera de radiografia: l'any 1950, prop de 500.000 estrangers van visitar Espanya. L'any següent, al 1951, aquesta xifra s'havia multiplicat per tres: van ser un milió i mig. Dos anys després, al 1953, es multiplicava per 6 arribant als tres milions. Al cap de deu anys, al 1963, eren ja 11 milions i al

1970, més de 21 milions. En vint anys, s'havia multiplicat per 43. (Per als qui no estem avesats a aquest tipus de les xifres: les dades de l'any 2019, abans de la COVID, van ser de 84 milions.) Un fenomen tan massiu no només va aportar divises sinó que va venir a capgirar, de manera definitiva, les formes de vida dels nadius del sud. Quines expectatives va activar l'arribada del turisme de masses? I sobretot, quin diàleg va establir amb una població sotmesa a la continguda moral catòlica?

Per als països de l'Europa central i nòrdica, ja refets, la generalització del turisme satisfieia les necessitats d'un moment de bonança econòmica i de pau social. Viatjar va passar a ser una part de les conquestes de la classe treballadora europea i les vacances (les primeres vacances pagades!) un moment d'alliberament en la lògica de les cadenes de la fàbrica. Per a consolidar la nova societat de consum, el pacte capital-treball necessitava el temps del lleure pagat. No és a l'atzar que a aquest turisme de masses dels anys seixanta i setanta se'l conegui com a turisme fordista.

Per als rossos del nord, Espanya ho tenia tot. Apoteòsicament barata (l'any 1964, ja s'havia convertit en el destí europeu més barat per als turistes), era també un lloc segur, amb una quilometrada de sol i mar assegurats, dos arxipèlags disposats a rebre capitals i turistes, i accessible des dels punts centrals de la geografia europea. Però, anant a l'imaginari, Espanya oferia alguna cosa més. En un context social ja sota els efectes de la lògica obsessiva de la producció, la mirada del turista cap als «indígenes» espanyols buscava una autenticitat i una puresa que ells havien perdut. L'aïllament i l'escassetat eren llegits en clau d'exotisme, un exotisme en enllaçava amb la imatge construïda des de la literatura amb textos com *Lettres d'Espagne*, de Prosper Mérimée escrit el 1830. No era pobresa, el que el visitant trobava als pobles de la costa, sinó una vida senzilla i no contaminada més a prop de l'estat natural.

Per al franquisme, en canvi, l'arribada d'aquelles dones amb minifaldilla i aquelles famílies que portaven els nens lligats amb corretges, va resultar ambivalent. Per part del règim, davant de la nova evidència de les bondats de la divisa, les paradoxes associades al turisme era el preu que calia pagar. «Aunque tengamos que superar una oleada de costumbres paganas», declarava el mos-

sèn de Tossa de Mar el gener de 1964 en el col·loqui «Moral y economía en el presente y el futuro de la Costa Brava» organitzat per la Jefatura local del movimiento de Girona. D'altra banda, i com ja s'ha apuntat, hi havia un altre argument a favor: totes aquelles famílies que baixaven dels vols xàrters o que enfilaven Jonquera amunt insolats i amb un barret mexicà dins del cotxe eren la millor eina de propaganda per convèncer a l'Europa de les democràcies que, en un país on s'executaven penes de mort (va ser així fins al 1974), no es vivia tan malament. Sí, va ser la classe mitjana europea la gran rehabilitadora de la dictadura a nivell internacional. És el «Nunca he visto gente más feliz» de *míster* Dixon amb què comencem aquest article.

El capital centreeuropeu i l'estratègia geopolítica nord-americana van aconseguir vendre la idea (i encara perdura) que a través del turisme es van aconseguir debilitar les bases morals del règim. Una versió que defensa que les societats emissores de turistes aportaven una modernitat europea que s'anava filtrant totes les capes socials del país, sense qüestionar si aquesta era bona o desitjable. En aquest sentit, hi ha un joc de mirades d'anada i tornada molt interessant de resseguir: la sorpresa, descobriment i admiració, i alhora la censura i alarma davant tot allò que invalidava el que s'aprenia a l'escola i a l'església. A l'altra banda, el mite del bon salvatge que el visitant esperava trobar Pirineus enllà. El conegut eslògan «Spain is Different» (si bé s'ha atribuït a Manuel Fraga, ministre d'Informació i Turisme entre 1962 i 1969, correspon a una campanya governamental anterior, dels anys quaranta i cinquanta) condensa totes aquestes expectatives.

Finalment, en aquesta acumulació de capes d'imaginari, cal sumar-hi una operació política estratègicament molt ben jugada per part del règim franquista. Un règim que es va esforçar a promoure una imatge homogènia del país que arranava qualsevol

diferència lingüística i cultural. Reduint la diversitat peninsular a un folklore uniforme de platja, paella, toros, flamenc i sangria, posava molt difícil al turista percebre la realitat política i social, i les diferències entre les diferents realitats peninsulars.

El llibre de Sebastià Roig amb què començàvem aquest article té el seu complement gràfic amb el treball realitzat pel fotògraf i editor Jordi Puig, autor d'una recerca sistemàtica sobre la imatge turística difosa a través de postals dels anys seixanta i setanta. El resultat és el llibre *Costa Brava. Postals, 1960's-1970's*, editat per Úrsula Llibres l'any 2017, que funciona com una vertadera *road movie* per les platges de l'Arcàdia franquista, aquelles que per a més d'una generació, han quedat inevitablement associades als records d'infància. Però, a banda de l'element sentimental, configura un fresc molt interessant sobre les disruptions ideològiques i estètiques que l'arribada del turisme de masses va suposar per als nadius. Escenificades i coloristes, contenen tots els tòpics d'un temps de contrastos i contradiccions. Al costat de postals que exhibeixen, amb orgull, la modernitat de blocs de pisos vora el mar i d'autopistes i aeroports recent construïts, hi trobem les joves sueques observant dones cosint xarxes de peix i venedors de càntirs amb burret. Un viatge visual per flotadors i banderes, guàrdies civils i toros, biquinis i *boites*, palmeres i patinets de mar, paelles i sangries. Les postals que il·lustren aquest article, cedides generosament, provenen d'aquest llibre. Recomanem també el documental *Democràcia bikini: dictadura, divisas y bikinis*, dirigit per David Fernández de Castro al 2020, que es troba en línia.

EL GRAN VIATGE AL SUD

La redacció d'aquest article es fa en un context de recerca associat a la producció d'una exposició que es presentarà l'estiu de 2024 conjuntament al Bòlit. Centre d'art contemporani de Girona i al Museu de l'Empordà

Hi ha un joc de mirades d'anada i tornada molt interessant de resseguir: la sorpresa, descobriment i admiració, i alhora la censura i alarma davant tot allò que invalidava el que s'aprenia a l'escola i a l'església. A l'altra banda, el mite del bon salvatge que el visitant esperava trobar Pirineus enllà.

de Figueres. Un exercici de memòria que recupera els records d'alguns d'aquests turistes que, quan eren infants, van arribar al país de la festa eterna. Procedents de la freda i gris Alemanya i de la industriosa Gran Bretanya, avui recuperen records familiars interpel·lant-los des de l'art contemporani. Si bé amb 5, 7, 8 o 9 anys van arribar a destins tan diferents com les cales catalanes de Llançà o l'Escala, les platges andaluses d'Estepona o Algeciras, els sorrals llewantins de Benidorm, el paradís de Mallorca i Eivissa, i també l'illa volcànica de la Palma, a Canàries, sorprèn la semblança entre els records d'uns i altres. Com si haguessin arribat a una mateixa platja.

El seu testimoni personal fa de contracara de la memòria familiar de moltes llars de la costa. A cap d'ells els van explicar que allà on anaven de vacances es parlava més d'una llengua i que la policia (i això se'ls feia molt estrany) es preocupava de com anava vestida la gent a la platja. Ni tampoc que els *souvenirs* que van comprar no tenien res a veure amb el lloc on es trobaven. Els qui ja havien après una mica espanyol recorden la seva perplexitat en adonar-se que, si bé podien jugar amb els nens del restaurant, quan aquests parlaven entre ells, no hi havia qui els entengués. Els qui van arribar a Formentera no van entendre perquè la gent callava quan se'ls preguntava per aquell edifici en runes que hi havia a tocar del port (la Colònia Penitenciària de Formentera, a la Savina, un camp de reeducació del govern franquista on només l'any 1941-42 hi van morir 58 persones). Quasi tots coincideixen en la percepció, més o menys difusa, que a la Guàrdia Civil calia témer-la. I també que l'única imatge que tenien de Franco era els senyor dels segells (un senyor de tots colors) que enganxaven a los postals.

Una altra perspectiva, també interessant, és veure com es va gestar el desig del viatge i què s'hi projectava. Alguns van sortir d'Anglaterra amb sis nens de diferents edats i els progenitors (vuit persones) dins d'un cotxe de quatre places. I van arribar! D'altres van venir perquè havien assistit a un acte promocióal d'un projecte de construcció en un hotel de Berlín i els havia agradat la idea de construir una casa a l'assolellada costa espanyola (i també el constructor). Hi ha un record que comparteixen tots: una imatge del paradís («vivíem el somni del sud») i «l'experiència de què no té perquè fer fred a l'hivern». Hi ha qui, enamorats del país, van començar a

aprendre espanyol i a estalviar per fer, el que ells anomenaven, «el gran viatge a Espanya». Si als segles XVI, XVII i XVIII, el Grand Tour designava el viatge iniciàtic que duïen a terme els joves aristòcrates europeus (sobretot britànics) per les grans ciutats com París o Roma; el segle XX havia portat la necessitat del viatge a les classes treballadores.

En aquest exercici de començar a posar el focus en la memòria de l'abans d'ahir, resulta molt significatiu la coexistència de mons palpablement diferents que es miraven i s'observaven des de la perplexitat. Si l'exotisme és una categoria que s'aplica a allò que és diferent, no només per als nens que venien al sud resultava exòtic el viatge; també per als locals ho era observar tota aquesta turba que arribava. En aquest sentit, llegiu el llibre de Toni Sala, *Una família*, editat per l'Altra Editorial al 2021. Sala reconstrueix la visió dels aborígens observant els turistes (els aires nous que suposaven però també la recança que hi havia per emular-los) perquè recupera el passat familiar regentant un hotel i una hípica a la Platja d'Aro dels anys seixanta i setanta. Editat al mateix any, el periodista Ramon Aymerich recupera també aquesta mirada en el llibre *La fàbrica de turistes. El país que va canviar la indústria pel turisme*, publicat a Pòrtic.

Cartell de la campanya governamental per atraure turistes a Espanya amb la eslògan «Spain is "different". Visit Spain». Fotografia: Centro Virtual Cervantes © Instituto Cervantes



No cal ser molt perspicaç per constatar els sous baixos i l'explotació laboral dels qui omplen lleixes als càmpings i als supermercats, així com l'abandonament i fracàs escolar, i la descomposició social associada al turisme.

D'EXPERIMENT A PARADIGMA GLOBAL

Però, si al franquisme li va permetre remun-
tar l'economia i blanquejar la imatge exte-
rior, també va implantar un model de crei-
xement i una economia que ha mostrat ja les
seves ombres i els seus límits. I aquí cal anar
a les tesis de Joan Buades, qui n'ha fet el seu
objecte d'estudi. Des de l'activisme social
(un dels fundadors d'Els Verds a les Balears
i membre actiu d'iniciatives i plataformes
com Alba Sud i Acció per un Turisme Res-
ponsable) i des de la teoria (és investigador
i autor de diversos llibres d'assaig), recupera
una tradició crítica que ja havia començat
amb els llibres de l'economista Joan Cals als
anys setanta, vuitanta i noranta.

Buades denuncia les lògiques extractives
del capital turístic. Partint de tot el que ha
passat a la seva Balears natal, documen-
ta com els grans grups hotelers catalans i
espanyols (Riu, Sol Melià, Barceló, Fiesta
i Iberostar) han passat a ser grans gegants
turístics del planeta exportant el seu negoci
i deslocalitzant les seves fàbriques de turis-
tes a països del Carib. Una industrialitza-
ció turística que, a més de ser una gran via
d'acumulació de capital, és una eina geopo-
lítica de primer nivell i un colonitzador de
vides i cultures. Llegir els textos, valents, de
Buades és un exercici necessari per entendre
què està passant avui amb aquesta desafo-
rada (i com l'aplaudeix el capital!) mania de
desplaçar-se contínuament per tot el plane-
ta. Amb nombroses dades a la mà, Buades
parla clar: «El turisme actua de catalitzador
de la devastació ambiental, la urbanització
i el consumisme i es converteix en un cavall
de Troia per al creixement del fossat entre
el Nord i el Sud del Planeta i l'aculturació
dels últims pobles indígenes. (...) La base del
negoci és assegurar sempre la invisibilitat
davant la ciutadania sobre els seus costos
ecològics, socials i demogràfics.» I afegeix:
«Parlen de turisme però, en realitat, el gran
negoci s'assenta sobre l'especulació immo-
biliària i les transaccions financeres sobre la
base de paradisos fiscals.» (*Exportando pa-*

raïsos. La colonización turística del planeta,
editat el 2014 per Alba Sud, la traducció és
nostra).

D'experiment, als anys cinquanta, a pa-
radigma o model global exportat. Per a tots
aquells qui vivim en municipis de costa, no
cal ser molt perspicaç per constatar els sous
baixos i l'explotació laboral d'aquells qui
omplen lleixes als càmpings i als supermer-
cats (milleuristes durant dos mesos l'any i els
deu restants a l'atur), així com l'abandona-
ment i fracàs escolar, i la descomposició so-
cial associada al turisme. Als costos socials,
cal sumar-hi els ecològics, innegables, resul-
tat d'haver formigonat la costa amb cons-
truccions barates i mals claveguerams. Una
dada per entendre aquest model clarament
extractiu. Prenem els indicadors de pobresa
als municipis catalans de més de 10.000 ha-
bitants. Amb dades de 2015, entre els 10
més pobres, 7 són de la Costa Brava (en
aquest ordre: Castelló d'Empúries, Lloret
de Mar, Roses, l'Escala, Lloret-Platja d'Aro,
Palafrugell, Torroella de Montgrí-l'Estartit)
i 1 de la Costa Daurada (Salou). És aquesta
la vida de baix cost que volíem? El model
productiu extraordinàriament barat en què
es va basar el franquisme, el del turisme fàcil
(aconsellat per economistes de l'Opus Dei i
pels interessos nord-americans), arriba fins
avui.

Hi ha un concepte utilitzat per primera
vegada als anys setanta a la mineria
nord-americana que es refereix a les zones
naturals devastades per efecte de l'acció ex-
tractiva humana. És el terme «zones de
sacrifici». El pensament crític l'ha extrapolat
per designar els resultat de les lògiques glo-
bals que causen desigualtats i desastres soci-
oambientals. Si bé s'aplica a zones mineres
molt castigades o d'altres que han rebut
pluja àcida, potser serà el moment de co-
mençar a aplicar-lo a zones del planeta on
l'extracció turística està arranant vides i pai-
satge. De Jardí de les Hespèrides franquista
a zona de sacrifici en un món globalitzat pel
turisme. Per pensar-hi. ■